

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ**

Sayı: 17'den

AYRI BASIM

Dr. Efrasiyap GEMALMAZ

**YAZIYA GEÇİRME (TRANSCRIPTION)
ve
YAZI ÇEVİRİMİ (TRANSLITTERATION)**

ERZURUM 2001

Uygulama: Word 5.1T : Microsoft Word

Fontlar : Times New Roman , Arial , Courier , CourEfras , Monaco , Monacoqlu.Efras , MonEfras , T.Acar-Efras , New Baskerville , Skia , Σψμβολ , АкадемиЕфрас , КирилЕфрас , ПрагмаЕфрас , Helvetica CE , Times CE , ՏՅԿԱՆՆԳՄԻԿԳՄԳ , مەسەنە مەسەنە , فارس افراس .

Eksik ve yanlışlar için uyarılma adresi:

Efrasiyap GEMALMAZ

Atatürk Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi

Öğretim Üyesi

25240 ERZURUM

Telefon : 9 0 442 235 51 50

Bilgi için:

=====
<http://members.tripod.com/efrasiyap/>

<http://efrasiyap.tripod.com/>

efrasiyap2@yahoo.com

+90 212 868 0741

+90 312 426 0309

Son güncelleme : 24.06.2011

YAZIYA GEÇİRME (TRANSCRIPTION) ve YAZI ÇEVİRİMİ (TRANSLITTERATION)

Efrasiyap GEMALMAZ

Bütün doğal diller, **konuşma dili** olarak yapılmışlardır. Dünya üzerinde iki insan varken aralarında kullandıkları bir **konuşma dili** (/ iki **idiolekt***) olduğunu ileri sürersek pek yanlış olmayız. Günümüzün en gelişmiş toplumlarının bile iletişimlerinde daha çok **konuşma dilini** kullanmaları, **yazışma dilinin** çok özel ihtiyaçlar için kullanılması, **konuşma dilinin yazışma diline** önceliğinin en açık kanıtıdır. Kaldı ki, bir **konuşma dili** için bir **yazışma diline** kaynak olmak çok seyrek karşılaşılan bir durumdur. Tarih boyunca, sayısız **konuşma dili** bir tek çizik bırakmadan başka dillerin içerisinde eriyip gitmiştir.

Yazının bulunuşu, insanların çok sınırlı diyebileceğimiz ömürlerini ve emeklerini bir ölçüde birbirlerininine eklemelerini sağlamıştır. Böylece, insanlar edindikleri bilgi ve becerileri; oluşturdukları kültürleri konusunda hem çağdaşlarına hem de soylarına yeterliliği tartışılır da olsa birşeyler ulaştırmanın yollarından birini açmayı başarmışlardır.

Yazı, belki, önce, resim yapmakla, yani oldukça somut bir şekilde başlamış, daha sonra günümüzden birkaç bin yıl önce bugünkü soyut yapısına ulaşmıştır.

Gelecekte kendimiz için kullanmak vey başkalarına ulaştırmak istediğimiz bilgilerden ve düşüncelerimizden gerekli gördüklerimizi yazıya geçirir vey geçirtiriz. Her **yazışma dilinin** temelinde bir **konuşma dilinin** bulunduğunu daha önce belirtmiştik. **Konuşma dili**, varlıklardan ve bunların oluş ve kılışlarından soyutlama yoluyla edindiğimiz kavramları ve kavram ilişkilerini karşılamak üzere sesli işaretlere sahiptir. Kolayca anlaşılacağı gibi, kendileri de birer varlık oluşturan bu işaretlerin sayısı, ulaşabildiğimiz kavram ve kavram ilişkisi sayısı ile sınırlıdır. İlkel bir yazı oluşturmak için her kavram ve kavram ilişkisine bir işaret belirlemek yeterlidir. Ancak, zamanla, insanın soyutlama yeteneği, birer varlık olarak kavramlaştırdığı bu sesli işaretlerden ayrıca heceleri ve daha sonra da sesleri soyutlayabilmiştir. Böylece, hece ve giderek ses kavramına ulaşan insan oğlu her hece vey her sese birer işaret verebilmenin mümkün olduğunu görünce, hece ve ses yazılarını geliştirmiştir. Özetlersek, üç çeşit yazıya geçirme yolu açılmıştır: 1) **kavram yazısı**, 2) **hece yazısı**, 3) **ses yazısı**. İster kavramın, ister hecenin, ister sesin yazıda gösterilmesinde kullandığımız işaretlerin her birine “**harf**” diyoruz. Şunu belirtelim ki, gözle algıladığımız görüntülü işaretler, kulakla algıladığımız sesli işaretleri bire bir göstermek zorunda değildir. Ses dünyasının şartlarıyla görüntü dünyasının şartları değişik olduğu için değişik iletişim kodları ve olukları (canal) oluşmak zorundadır. Bir heceden daha küçük **anlamlı** vey **görevli ses** üretmediğimiz gibi, bir harften daha küçük **anlamlı** vey **görevli bir yazı işareti** de

---

* **idiolekt** : (frn. **idiolecte** / ing. **idiolect**) bireysel lehçe, bireysel ağız; bir dilin kişiye özel birikimi ve kullanımı. Bireylerin idiolektlerinin ortak özelliklerinin çokluğu, birbirleriyle anlaşabilmelerinin düzeyini yükseltir.

üretmeyiz. Örneklendirirsek, Türkçede 1. teklik kişiyi işaret etmek için [ben] / [men] / [pin] / ... vs. diyebiliriz. Bunları yazıda değişik **font, punto, stil, renk, düzen**, vs. kullanarak “ben” / “pen” / “BEN” / “**ben**”... vs. şekillerinde üç harfle yazabildiğimiz gibi “bn” / “BN” / “**bn**” / vs. şekillerinde iki harfle de yazsak okuyan için bir güçlük çıkarmaz. Görülüyor ki, konuşma sırasında anlamı taşımak için bir dudak sesi ve bir burun sesi yeterlidir. Ancak, bu iki ünsüz ses bir ünlü ses olmadan hece oluşturamazlar. Yazıyı konuşmaya çevirirken, yani sesli okurken, nasıl **font, punto, stil, renk, düzen, noktalama** vs. dinleyen tarafından algılanamıyorsa, konuşmayı yazıya dökerken, yani yazarken de **jest, mimik, tonlama, vurgu**, vs. yazıya bütün inceliğiyle aktarılamadığı için okuyan tarafından tam algılanamaz. İşe, konuşmanın (çeşitli ses uyumları, işaretli morfepler, vs.) ve yazı yazmanın (gösterimi gereksiz görülen harf ve işaretler, okunuşsuz morfepler, vs.) kendilerine özel, dilin yapısından, kodlamadan ve oluktan kaynaklanan tutumlulukları (économie) da karışınca bu iki yapı birbirinden uzaklaşır. Dil yetimiz bu uzaklaşmayı bir ölçüde gidermek için araya girmek zorundadır.

Görülüyor ki, bir dilin konuşma kurallarıyla yazım kuralları zaman zaman birbirlerine yaklaştırılmak istense de bunlar sürekli olarak birbirlerinden uzaklaşmak eğilimlerini sürdürmek zorunda kalacaklardır. Bu yüzden bir konuşmayı iki türlü yazıya geçirmemiz mümkün olmaktadır:

1. **Fonetik yazıya geçirme** (transcription phonétique): Bunun için, bütün dikkat seslendirme / bogumlama (articulation) üzerinde toplanır. Kullanılan alfabe, ve **ayırt işaretleri** (signes diacritiques / diacritical marks), mümkün olan bütün ses ayrıntılarını göstermeye yetecek kadar zengin tutulur. Anlam en son düzeyde yerini alır. Bu tür yazıya geçirme daha çok yeni incelemeye alınan diller ve ağızlar ve bir ölçüde de, öğrenmek isteyenlere, yabancı bir konuşma dilinin, söyleyiş özelliklerinin betimlenmesi için kullanılır. Bu işlem yapılırken, cümlelerin, **anlamlı öbeklerinin** belirlenmesinden çok, duraklara, tonlama ve vurgulamalara dikkat edilir ve özellikle bunlar işaretlenir.
2. **Fonolojik yazıya geçirme** (transcription phonologique): Bunun için, bütün dikkat anlam üzerinde toplanır. Kullanılan alfabe, ve noktalama işaretleri, gerekli olan bütün anlam ayrıntılarını göstermeye oldukça yeterli olmalıdır. Seslendirmeyle ilgili ayrıntılara girmeye gerek yoktur. Bu tür yazıya geçirme bir dilin olagan yazımı için gereklidir. Ölçünlü (standard) yazışma dilleri bu anlayışla oluşur. Cümlelerin, **anlamlı öbeklerinin** belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu işlem yapılırken, anlamın gerektirdiği duraklar, tonlama ve vurgulama, noktalama işaretlerinin kullanımıyla belirtilmeye çalışılır.

Bilinen bir dilin lehçe ve ağızları incelenirken ya da sözlüklerde, dil bilgisiyle ilgili kitap ve yazılarda dil öğelerinin okunuşlarını yani söylenişlerini öğretmek vey göstermek gerektiğinde bu iki yazıya geçirme türü arasında ortak sayılabilecek bir yolun tutulması, işaret (noktalama ve alfanümerik işaretler) kalabalığını azaltacağı gibi, biçim ve anlam ilişkilerinin belirlenip karşılaştırılmalarını da kolaylaştırır.

Bazan bir alfabeyle yazılmış bir yazıyı başka bir alfabeyle yazmak gerekebilir. Bu işleme **yazı çevirimi** (traslittération) diyoruz. Yazı çevirimini gerektiren durumlar çeşitlidir: Ya, bir metni, okumasını istediğimiz kimsenin / kimselerin alışkın olduğu bir alfabeyle yazarak ona / onlara okuma kolaylığı sağlamak; ya, değişik alfabelerle yazılmış metinleri ortak bir alfabeyle yeniden yazarak onlar arasında çeşitli karşılaştırmaların yapılmasını kolaylaştırmak; ya, bir araştırmaya yazım bütünlüğü

kazandırmak gibi amaçlarla yazı çevirimine baş vururuz. Yazı çeviriminin de iki türü vardır:

1. **Yorumsuz yazı çevirimi** (translittération lettre par lettre): Önce iki alfabe arasında bire bir harf ve noktalama denklikleri oluşturulur. Yazım kurallarında kaynak metnin yazım kurallarına uyulur, Kaynak metinde yazılmayan harfler varsa amaç metinde de bunlar yazılmaz. Kaynak metindeki yırtılma, kopma, aşınma sonucu oluşmuş eksiklikler amaç metinde bırakılan uygun boşluklar ve (...) içerisindeki notlarla belirtilir. Oluşturulan amaç metin öyle olmalıdır ki, çevirim kurallarını bilen bir kimse bu metni eksiksiz ve yanlışsız kaynak metne çevirebilmelidir. Bu tür yazı çevirimi daha çok yazım kurallarının araştırılmasında ve metin kopyalarının yazım bakımından karşılaştırılarak nüsha farklarının bulunmasında kullanılır. Bu yazı çevirimi türü edebiyat çalışmaları için uygun değildir.
  2. **Yorumlu yazı çevirimi** (translittération commentée): Yine iki alfabe arasında bire bir denklikler oluşturulur. Amaca göre yazım kurallarında dil çalışması yapılacaksa kaynak metne, edebiyat çalışması yapılacaksa kullanılmakta olan ölçünlü (standard) dile uyulur. Söz gelişi büyük / küçük harf ayırımı yapmayan Arap harfleriyle yazılmış kaynak metinlerin Lâtin harflerine yazı çeviriminde, dil çalışmaları için büyük / küçük harf ayırımına gidilmez; edebiyat çalışmaları içinse bu konuda daha esnek davranılabilir. Kaynak metinde yazılmayan harfler varsa, dil çalışmaları için, bunlar, eserin dil özellikleri göz önünde bulundurularak amaç metinde [...] içinde gösterilir; edebiyat çalışması yapılacaksa, kullanılmakta olan ölçünlü (standard) dile uygun bir biçimde, kaynak metinde varmış gibi, amaç metinde yazılır. Kaynak metindeki eksiklikler, gerek dil, gerek edebiyat çalışmaları için mümkün olduğunca [.....] içinde tamamlanmaya çalışılır.
-
-

ÖRNEKLER

Türk Dilleri için Fonolojik Yazıya Geçirmede Kullanılabilecek Bir Alfabe Örneği

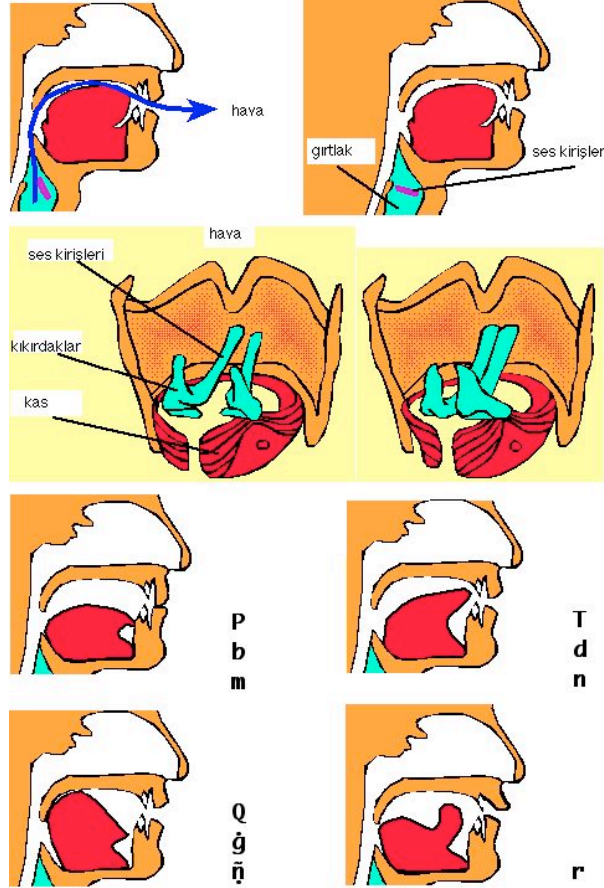
(Sıralamada Seslerin Açıklık Dereceleri ve Dönüşümleri Göz Önünde
Bulundurulmuştur)

SESLERİN AÇIKLIK DERECESİ

(Alm. *Öffnungsgrad*, Frn. *aperture*, İng. *opening*)

Bir dilin seslerinin; özellikle çene açısının, dil yüksekliğinin, ses kirişlerinin, damak perdesinin vbg hareketleriyle oluşturulan ses yolundaki gerilme, açılma, daralma ve kapanmaların nitelik ve sürelerine bağlı olarak sınıflandırılması. Aşağıdaki tabloda Türkçenin seslerinin açıklık sırasına göre tasnifi yapılmaya çalışılmıştır. En az enerji sarfı yasasına göre, dilin (/ lehçenin vy ağızın) genel fonolojik eğilimlerine bağlı kalmak şartıyla ve bir anlam engeli oluşmadığı sürece, ünlüler ve ünsüzler bir tür aşınmaya uğrayarak birbirlerine yaklaşıma ve sonuçta düşme eğilimi gösterirler.

SES YOLU

phonetic / The 1995 GROLIER
Multimedia Encyclopedia; Version: 7.0

SESLERİN AÇIKLIK (APERTURE) SIRASINA GÖRE TASNİFİ

	5	4	3	2	1	2	3	4	5	
+4	∅ _v									
+3		à	a	á					â	↓
+2				è e	é				o ó ö	↓
+1			ı		ì	i	í		u ú ü	↓
∅	∅ _{k/v}									
-1	h		h			y			w	↑
-2					l r	ʎ r				↑
-3			ŋ ñ		n ñ			ĩ	m	↑
-4			ğ	ğ	j		z	ž	v	↑
-5					c					↑
-6			x	x	ş ç		s	ś	f	↑
-7	ç	ğ	ğ	g			d	d	b	↑
-8	ç		q	k		t	t		p	↑
-9	∅ _k									
	222	221	212	211		122	121	112	111	
		22		21		12			11	
			2				1			

→ ←

111. çift dudak, 112. dış-dudak;
 121. dil-diş, 122. dil-diş eti;
 211. dil-ön damak, 212. dil-orta damak;
 221. dil-art damak, 222. gırtlak kapagı-gırtlak

Fonetik gelişmenin doğal yönü **sag** taraftaki oklarla gösterilmiştir. İkincil olan yatay gelişme **ortaya** doğrudur.

Yukarıda rakamla gösterilen kısaltmalar; dudakların, dilin ve gırtlakın durumuna göre ses yolundaki bogumlanma bölgelerini işaret etmektedir. Görüldüğü gibi, ses yolu, kabaca sekiz vü dokuz bölgeye ayrılmıştır. STT'nin fonolojisi, **121.**, **221.** ve **222.** bölgeleri kullanmaz; diğer bölgelerde gerçekleştirilen seslerden de bir kısmını tanır.

**Köktürk, Uygur, Arap ve Kiril Harfli Metinler için
Yazı Çeviriminde
Kullanılabilecek Alfabe Örnekleri**

(Sıralamada Harflerin Karşılık Olduğu Seslerin Açıklık Dereceleri ve Birlikte
Bulunma İlişkileri Göz Önünde Bulundurulmuştur)

**KÖKTÜRK YAZISI İÇİN
TRANSLİTERASYON ALFABESİ**

:	:	↳	ǰ
↳	a , e	↓	ǧ
↑	ı , i	¶	k
>	o , u	€	g
ʀ	ö , ü	ƒ	ķ
ʁ	y	λ	ç
D	ý	Υ	ç
↑	r	h	t
4	ṛ	δ	ṭ
Y	l	X	d
↓	ḷ	⌘	ḍ
M	ḷd , ḷt	l	s
#	n	ς	ş
)	ṅ	Υ	ş
ı	ñ	#	z
≈	nç	⌘	m
ö	nd , nt	⌘	b
ə	ny , yn	ó	ḅ
π	q ~ ḳ	1	p
ʀ	ǧ		

**UYGUR YAZISI İÇİN
TRANSLİTERASYON ALFABESİ**

⊛ ⊙ ⊛	//	• • •	n
, ′ ′ —	(uzatmalık)	⊙ ⊙	n̄g
ˆ	ˆ, e	⊙ ⊙ ⊙	q ~ k, x ~ b
ˆ	ˆa	⊙ ⊙ ⊙	ġ, q, x
⊙ — ⊙	a, e, n	⊙ ⊙ ⊙	k, g
ˆ	ˆı, ˆi	⊙ ⊙ ⊙	ç
ˆ	ˆı, ˆi, y	⊙ ⊙ ⊙	t
⊙	ˆo, ˆu	⊙ ⊙ ⊙	d
⊙	o, u, ö, ü	⊙ ⊙ ⊙	s, ş
⊙	ˆö, ˆü	⊙ ⊙ ⊙	z, j
⊙	ö, ü	⊙ ⊙ ⊙	m
ˆ	y	⊙ ⊙ ⊙	b, p
ˆ	r	⊙ ⊙ ⊙	f
ˆ	l	⊙ ⊙ ⊙	v

**ARAP YAZISI İÇİN
TRANSLİTERASYON ALFABESİ**

ا	‘	گ گ گ گ	g
ء	’	چ چ چ چ	ç
ع ع ع ع	‘	ج ج ج ج	c
ا ا ا ا	a, e	ت ت ت ت	t
آ آ آ آ	‘a, ‘e	ط ط ط ط	ṭ
ه ه ه ه	ā, ē, h	د د د د	d
اي	‘l, ‘i	ض ض ض ض	ḍ
ی ی ی ی	l, i, y	س س س س	s
او	‘o, ‘ö, ...	ث ث ث ث	ṯ
و و و و	o, ö, u, ...	ص ص ص ص	ṣ
ی ی ی ی	y	ش ش ش ش	š
ر ر ر ر	r	ژ ژ ژ ژ	ž
ل ل ل ل	l	ز ز ز ز	z
لا لا لا لا	lā, lē	ذ ذ ذ ذ	z̄
ن ن ن ن	n	ض ض ض ض	ẓ
نک نک نک	nġ	ظ ظ ظ ظ	ẓ̄
ه ه ه ه	h	م م م م	m
ح ح ح ح	ḥ	ب ب ب ب	b, p
خ خ خ خ	x ~ ḥ	پ پ پ پ	p
ق ق ق ق	q ~ ḳ	ف ف ف ف	f
غ غ غ غ	ġ	و و و و	v, w
ك ك ك ك	k, g	ث ث ث ث	w

ÖRNEK KARAHANLICA METNİ

الٰهِي اُوْكُوْشَحَمْدَ اَيُوْزَمَنْ سَنَظَا
سَنِيْكَ دَحَمِيْكَ دِيْنِ اُوْمَارَمَنْ اُوْنِيْكَ
سَنَامُوْ اَيُوْغَايِ سَنَا بُوْ تِيْلِيْمِ
اُوْمَارِجَهْ اَيَايِيْنِ يَارِيْ بِيْرَ مَنَظَا
...

TRANSLİTERASYON ÖRNEĞİ

'[i]lahi 'öküş h[a]md ayur m[e]n s[a]nğa
s[e]n[i]nğ r[a]hm[e]t[i]nğ=din 'umar m[e]n 'onğa
s[e]na mu ayuğay s[e]za bu tilim
'unarça ayayın yarı bir m[a]nğa
...

**KİRİL HARFLERİ İÇİN
TRANSLİTERASYON ALFABESİ**

Kir.	Lat.	kir.	lat.	Kir.	Lat.	kir.	lat.
Ь	с	ь	с	Қ	Q	қ	q
А	A	а	a	Г	Ġ	г	ğ
Ә	E	ә	e	Ғ	Ĝ	ғ	ğ
Э	È	э	è	К	K	к	k
Е	É	е	é	Ж	G	ж	g
И	İ	и	ı	Ј	Ĝ	ј	ğ
Ы	I	ы	ı	Ч	Ç	ч	ç
О	O	о	o	Ч	C	ч	c
У	U	у	u	Т	T	т	t
Ө	Ö	ө	ö	Д	D	д	d
Ү	Ü	ү	ü	Ц	Ts	ц	ts
Й	Y	й	y	С	S	с	s
Ј	Y	ј	y	Ш	Ş	ш	ş
Я	Ya	я	ya	Ж	J	ж	j
Ё	Yo	ё	yo	З	Z	з	z
Ю	Yu	ю	yu	М	M	м	m
Р	R	р	r	Б	B	б	b
Л	L	л	l	П	P	п	p
Н	N	н	n	Ф	F	ф	f
Ң	Ñ	ң	ñ	В	V	в	v
Һ	H	һ	h	Щ	ŞÇ	щ	şç
Х	X	х	x	Ъ	›	ъ	›

ÖRNEK TÜRKMENİSTAN TÜRKÇESİ METNİ

ДОГАНЛЫК НЕШИРЯТЛАРДА **МАГТЫМГУЛЫ ГЫРГЫЗ ДИЛИНДЕ**

Тәзеликде Фрунзе шәхеринде бейик түркмен шахыры һем-де акылдары Магтымгулы-Пырагының сайланан әсерлериниң йыгындысы гыргыз дилинде чапдан чыкды. Бу «Гыргызыстан» неширятьының түркмен әдебиятының классыгының 250 йыллык юбилейине багышлап йөрите чыкаран китабының икинжи неширидир.

Китабың гиришини белли гыргыз шахыры хем-де тержимечиси Сооронбай Жусуев языпдыр. Онда Магтымгулының хем-де шахырың дөреди&илигине дүйпли тәсир әден какасы — өз дөврүниң белли шахыры Дөвлетмәмет Азадының өмри ве дөреди&илиги барада хем гүррүң берилйәр. Макалада Магтымгулының көп сыяхат әденлиги, онуң Әйранда, Овганыстанда, Өзбегистанда боланлыгы, Орта Азия халкларының дурмушыны оңат биленлиги айратын ныгталяр.

TRANSLİTERASYON ÖRNEĞİ

DOGANLIK NÉŞİRYATLARDA **MAGTIMGULI GIRGIZ DİLİNDÉ**

Tezélikdé Frunzé şexérindé béyik türkmén şaxırı hém-dé akıldarı Magtımğulı-Pıragınıñ saylanan èsérleriniñ yıgındısı gırgız dilindé çapdan çıkdı. Bu «Gırgızıstan» néşiryatınıñ türkmén èdébiyatınıñ klassıgınıñ 250 yıllık yubiléyiné bağışlap yörité çıkaran kitabınıñ ikinci néşiridir.

Kitabıñ girişini bélli gırgız şaxırı xém-dé térciméçisi Sooronbay Cusuyév yazıpdır. Onda Magtımğulınıñ xém-dé şaxırıñ dörédiciligine düypli tesir édén kakası – öz dövrünüñ bélli şaxırı Dövlétmemmét Azadınıñ ömri vé dörédiciligi barada xém gürrüñ bérilyer. Makalada Magtımğulınıñ köp sıyahat èdenligi, onuñ Èyranda, Ovganıstanda, Özbégistanda bolanlığı, Orta Aziya xalklarınıñ durmuşını oñat bilénligi ayratın nıgtalyar.

KAYNAKLAR

- ARAT, Reşid Rahmeti ; **Edib Ahmed b. Mahmud Yükneki, Atabetü'l-Hakayık**, 163+81+173 s., İstanbul 1951
- CAFEROGLU, A. ; **Türk Lisanı Tarihi Dersleri Tatbikat Numuneleri: 1 Uygurca'ya ait Metinler**, 32 s., İstanbul 1932
- ÇAGATAY, Dr. Saadet Ş. ; **Türk Lehçeleri Örnekleri, VIII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla kadar Yazı Dili**, 12+370 s., Ankara 1963
- ERGİN, Prof. Dr. Muharrem ; **Orhun Âbideleri**, 188 s., İstanbul 1973
- ERİMER, Kayahan ; **Eski Türkçe Göktürk ve Uygur Yazı Dili**, 64 s., Ankara 1969
- GABAIN, A. von ; "*Eski Türkçe*", Çev. Mehmet AKALIN; **Târîhî Türk Şîveleri**, 31-72. ss., Ankara 1979
- GABAIN, A. von ; **Alttürkische Grammatik**, 24+398 s., 3. bs., Wiesbaden 1974
- GEMALMAZ, E. ; **Çağdaş Azeri Türkçesi Metinleri Antolojisi**, 56+172 s., Erzurum 1986
- GEMALMAZ, E. ; **Eski Türkçe (Köktürk-Uygur-Karahanlı Türkçeleri) Metinleri Antolojisi**, 9+78+22 s., Erzurum 1986
- GEMALMAZ, E. ; **Türkmençe Metinler**, 7+53+27 s., Erzurum 1987